

9. Nevenchanaya, T. (1982), *Igor Shamo: Tvorcheskie portrety kompozitorov* [Igor Shamo: Creative portraits of composers], Kyiv, Muzychna Ukrayina. (in Russian).
10. Pysmenna, O. B. (2004), "The musical language of Lesya Dychko choral works" Extended abstract of Cand. Sc. (arts), 17.00.03, Mykola Lysenko Lviv National Music Academy, Lviv, 16 p. (in Ukrainian).
11. Tereshchenko, A. (1982), *Gumanisticheskiy pafos ukrainskoy sovetskoy kantaty i oratorii* [Humanistic pathos of the Ukrainian Soviet cantata and oratory], *Muzykalnoie ispolnitelstvo i formirovaniye novogo cheloveka* [Musical performance and the formation of the new man], Kyiv, Muzychna Ukraina, pp. 82–96. (in Russian).

УДК 78.421.1 (477)

Лілія Дзиндзюра

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БОГДАНА ТОРБИ НА САМБІРЩИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті проаналізовано творчий шлях Заслуженого працівника культури України, диригента, композитора, педагога Богдана Торби. Висвітлено роль митця у розвитку мистецького життя м. Самбора та регіону. Звернено увагу на його основний композиторський доробок та методику роботи з місцевими хоровими колективами.

Ключові слова: Богдан Торба, диригент, педагог, композитор, хор, митець.

Лілія Дзиндзюра

ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БОГДАНА ТОРБЫ НА САМБОРЩИНЕ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА ХХ – НАЧАЛО ХХІ ВЕКА)

В статье проанализировано творческий путь Заслуженного работника культуры Украины, дирижера, композитора, педагога Богдана Торбы. Освещено роль творца в развитии художественной жизни г. Самбора и региона. Обращено внимание на его основной композиторский доработок и методику работы с местными хоровыми коллективами.

Ключевые слова: Богдан Торба, дирижер, педагог, композитор, хор, творец.

Liliya Dzyndzyura

THE CREATIVE WORK OF BOHDAN TORBA IN SAMBIR DISTRICT (THE SECOND HALF OF THE XX – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURIES)

The article is devoted to the analysis of the creative work of the renowned culture worker, conductor, composer and pedagogue, Bohdan Torba. In particular, it describes his contribution to the development of the cultural and artistic life of Sambir and the district. Sambir district is rich in cultural life and local cultural workers, one of such artists is Bohdan Torba. Since Bohdan Torba's early years of work at Sambir technical college, which prepared cultural-educational workers, the best traditions of artistic life were established, that fact was demonstrated by one of the artistic groups of the educational establishment. The choir created by Bohdan Ivanovych performed the popular arrangement of folk songs, original compositions: "Vechornytsi" by P. Nishchynsky, "Oh, poor is the seagull", "Kozak is being carried" in M. Leontovych's arrangement, "Shepherd" by Y. Kozak etc., which appeared in the repertoire of the choir, and the composer's own arrangement. Then Bohdan Torba organized a choir consisting of teachers from Sambir. The representatives of Sambir schools of general education became the members of the new group. An important feature of the group's

repertoire policy was working with classical music pieces, both Ukrainian and foreign: "In every family, in every person's home" by A. Filipenko, "The poem about Ukraine" by O. Aleksandrov, "Vechornytsi" by P. Nishchynsky, M. Lysenko's and M. Leontovich's works and others.

In 1956 Bohdan Torba concentrated on the work in the popular orchestra "Symphonic jazz" at Sambir cultural and educational technical college. However, Bohdan Torba did not abandon the choir after the formation of "Symphonic jazz". Therefore, he could not refuse to head the future Dobromyl folk choir "Svitanok". He had been going there for years, consulted, helped them and could not even realize that one day he would be the head of this choir. Under his supervision the choir received a lot of new members (70 people), their repertoire was enlarged and the performance level increased. In particular, such songs as "The poem about Ukraine" by O. Aleksandrov. "Spinner", "Shchedryk", "There are ducks behind the garden", "Piper" by M. Leontovych, "New Verkhovyna", Kolomyia city". "Meeting on the stubble" by A. Kos-Anatolsky, "Ukraine, prosper", "Girls, do not wink" by Y. Kozak, "The song about Kyiv" by I. Shamo, "We arrived from far away" (Lemko folk song) by M. Kolessa, "Boiko kolomyikas" by Y. Shatynsky and others were introduced in the repertoire. Bohdan Torba showed himself not only in performing but also in composing activity. He arranged a considerable number of folk songs, his own compositions on the lyrics of Liubov Rudavska-Vovk, the head of the All-Ukrainian organization "The writers of Boiko region". Among their works there are about thirty songs which were popular with listeners.

The composer creations of Bohdan Torba include five collected volumes: "My song..." (2009), "The songs of Precarpathia" (2010), "Ukrainian folk songs" (2011), "From the folk song treasury" (2012), "The Ukrainian custom is the adornment of life" (2014). All of them were published by Drohobych publishing house "Posvit". These are mainly Ukrainian folk songs written and arranged by Bohdan Torba.

Key words: Bohdan Torba, conductor, pedagogue, composer, choir, artist.

Дослідження музичного життя м. Самбора та регіону (Львівської області) є доволі актуальним. Адже дослідження локальних музичних осередків залишаються "білою плямою" у вітчизняному музикознавстві, так як пріоритет надавався більшим культурним центрам – Києву, Львову, Тернополю, Івано-Франківську.

Проте українська "провінція" є надзвичайно важливим чинником у розвитку духовної культури нації, в тому числі і музичної.

Самбірщина багата своїм культурним життям та місцевими культурними діячами, такими як Юрій Паньків (диригент симфонічного оркестру, композитор), Богдан Гивель (диригент чоловічого хору "Дзвін"), Ореста Кінаш (диригент молодіжного хору "Трація"), Леся Мигалик (диригент дитячого хору "Світанок") та інші.

Одним з таких митців регіону є Богдан Торба. З перших років роботи Богдана Торби у Самбірському технікумі підготовки культурно-освітніх працівників закладались і кращі традиції мистецького життя, що були вміло продемонстровані одним із перших художніх колективів навчального закладу. Колектив виконував популярні опрацювання народних пісень, з'явилися і власні цікаві аранжування диригента.

На жаль, про творчі здобутки Богдана Торби знає здебільшого музична громадськість м. Самбора та регіону, втім його вклад у піднесення хорової культури краю не був предметом спеціального дослідження. Ім'я митця лише частково згадується у статтях Ю. Олач [6], М. Бурбана [2, 3], Л. Коваленка [4], Л. Рудавської-Вовк [7], які і стали підґрунтям для написання статті.

Мета статті – висвітлити творчий шлях диригента, композитора, педагога Богдана Торби, охарактеризувати його внесок в освітній і культурний розвиток міста Самбора та регіону.

Л. Рудавська-Вовк зазначає: "Богдан Торба – митець незвичайний, винятковий, не такий як усі. І цей пафос виправданий... Дай йому Господь талант – великий і щедрий: музикувати, навчати та у правді ходити. Цей Божий дар наш земляк успадкував від родини у рідних Тамановичах, що на Мостищині, де 3 січня 1927 року прийшов на світ" [7, с. 117].

Початкову освіту здобув у рідних Тамановичах Мостиського повіту в Польщі. Ще будучи юнаком, переїхав до Перемишля, де і продовжив навчання у загальноосвітній школі. На той час у цьому місті функціонували духовна семінарія та українська класична гімназія, при якій було створено молодіжні організації: пластову “Сянова чайка” та “Український спорт”. Тут жили і працювали Володимир Гуркевич (організував у Самборі музей “Бойківщина” та однойменне товариство), поет Петро Карманський, а також Теофіл Кормога – засновник товариства “Віра”, посол до Галицького сейму; Володимир Загайкевич – посол до Австрійського парламенту, юрист [1, с. 59].

У цей період у Перемишлі перебували поети Уляна Кравченко і Василь Пачовський, художниця Олена Кульчицька. Значно впливали на культурне життя міста вчительська семінарія, народний дім, музично-драматичний театр, завдяки яким активно зростав серед населення український національний дух.

У цю благодатну духовну атмосферу потрапив обдарований Богдан Торба. Перемишль захопив його гарним хором та духовим оркестром. Під їхнім впливом і зростав майбутній музикант.

Захоплення співом, поступове оволодіння акордеоном і скрипкою додавало підстави передбачити музичне майбутнє юнака. У 1948 р. Б. Торба вступає до Дрогобицького музичного училища. На третьому курсі починає навчати учнів у середній школі № 1. На хоровому огляді-конкурсі учнівський хор під орудою студента Б. Торби отримує друге місце. Успіх окрилює молодого диригента, і вчителювання стало для Богдана Торби покликанням.

Влітку 1953 року Богдан Торба приїздить до Самбора і починає свій трудовий шлях у місцевому культосвітньому технікумі, відкритого в жовтні 1952 року. Працюючи в технікумі, Богдан Іванович одночасно, заочно, навчається у Львівській державній консерваторії на диригентсько-хоровому факультеті (клас С. Прокоп'яка).

У технікумі Богдан Торба викладає хорові дисципліни і засновує хор, який зростає чисельно і якісно (у 1957 р. в складі хору співало 80 співаків). У репертуарі колективу домінували твори українських композиторів (оригінальні й опрацювання народних пісень). Хор виконував такі композиції: “Вечорниці” П. Ніщинського, “Ой горе тій чайці”, “Козака несуть” в обробці М. Леонтовича, “Вівчарик” Є. Козака тощо. Попри те, відповідаючи впливам часу, до репертуарного списку входили й патріотичні композиції радянської доби.

Вісімнадцять років Богдан Іванович очолював хор. Очолював би й далі, якби не приваблива пропозиція – створити хор учителів м. Самбора. До новоствореного колективу ввійшли представники загальноосвітніх шкіл міста. Перший концерт колективу був напрочуд вдалим. Фахівці відзначали злагоженість співу, вміле використання ланцюгового дихання, вмілу градацію динамічних відтінків, чітку дикцію, чисте інтонування, ансамблеву злагоженість співу.

Важливою рисою репертуарної політики колективу було опрацювання класичних взірців – українських і зарубіжних: А. Філіпенка “В кожній родині, у домі у кожного”, О. Александрова “Поема про Україну”, П. Ніщинського “Вечорниці”, твори М. Лисенка, М. Леонтовича та інших.

У 1956 році Богдан Торба зосередився на роботі в естрадному оркестрі “Симфо-джаз” Самбірського культосвітнього технікуму. “Це було неабияке явище в музичному житті Самбірщини. Спочатку цей оркестр супроводжував інші колективи і масові дійства. Та невдовзі виріс до самостійної творчої одиниці, що проіснувала майже до 2000 року. З нагоди свого 40-річного ювілею цей колектив виступив перед самбірчанами з великою святковою програмою” [6, с. 182]. Понад двісті оркестрових і вокальних творів – такий доробок колективу під його орудою. Оркестр слухали у Львові, Дрогобичі і Стрию, Моршині, Трускавці і Бориславі, на Рівненщині (Дубно) та Закарпатті (Хуст). “Диригент і художній керівник колективу Богдан Торба пишається тими, хто прийшов з ним до пам'ятного ювілею: Валерією Білик, Лесею Сушко, Лідією Куриляк (скрипалями); Іриною Терлак (піаністкою), Зеновієм Ковалем, Мирославом Качмаром (саксофоністами); Віктором Холодом, Юрієм Стебельським (трубачами); Юрієм Деньком (гітаристом), Любомиром Сосяком (тромбоністом) та Орестом Городиським (клавішні інструменти)” [4, с. 5–6].

Коли технікум було реорганізовано в училище (у 1961 році технікум перейменували на культурно-освітнє училище, а у 1990 році – училище культури), то на долю Богдана Торби випало чимало функцій, насамперед пов'язаних із концертною діяльністю. З появою “Симфоджазу” не полишає Богдан Торба хору. Саме тому не може відмовитися від запропонованого шефства над майбутньою добромильською народною хоровою капелюю “Світанок”. Роками їздив туди, консультував, допомагав репертуаром і не думав, що колись самому доведеться її очолити. Тож, коли восени 1967 р. колектив удостоївся почесного звання “Народний”, було визнано: частку праці в цей успіх вклав маестро із Самбора.

Через стан здоров'я Євген Сена був змушений залишити капелю (взнаки далися роки, проведені у Магадані), тож до керівництва капелюю запрошують Богдана Івановича. Незважаючи на труднощі, відстані між містами (40 км), Богдан Торба успішно працює з капелюю. Під його орудою до складу хору влилися нові учасники (70 чол.), збагатився репертуар, зріс виконавський рівень. Зокрема, до програми були введені твори О. Александрова “Поєма про Україну”; М. Леонтовича “Пряля”, “Щедрик”, “За городом качки”, “Дударик”; А. Кос-Анатольського “Нова Верховина”, “Коломия місто”, “Зустріч на стерні”; Є. Козака “Цвіти, Україно”, “Ой не моргайте, дівчата”; І. Шамо “Пісня про Київ”; М. Колесси “Здалека с ми приїхала” (лемківська народна пісня); Я. Шатинського “Бойківські коломийки” та ін.

Хор гастролював у м. Києві (1949), Дрогобичі, Львові, був учасником хорових конкурсів, фестивалів. Досягнення хору відзначені почесними грамотами (1957 р. на фестивалі в м. Києві хор був нагороджений почесною грамотою, а з 1944 по 1970 нагороджений десятками грамот і двома почесними грамотами Міністерства культури СРСР, УРСР) [2, с. 158]. У 1956 р. “Світанок” виступав на урочистостях з нагоди 100-річчя від дня народження Івана Франка, які відбулися у с. Нагуєвичі.

У 1974 р. “Світанок” відзначив своє 30-річчя, а в 2004 р. – 60-річчя. На обох урочистостях Богдан Торба виступав як диригент.

Богдан Торба – надзвичайно харизматична особистість, тому диригентське мистецтво, як хорове, так і симфонічне, займало вагоме місце у його мистецькому житті. Організувати колективи (хорові, оркестрові) не так легко, як інколи здається, та Богдану Івановичу це вдавалося напрочуд чудово.

Богдан Торба проявив себе не тільки у виконавстві, а й у композиторській діяльності. Він опрацював чимало народних пісень, а також власних композицій на тексти голови всеукраїнського об'єднання “Письменники Бойківщини” Любові Рудавської-Вовк. У їхньому творчому доробку – майже тридцять пісень, які користувалися успіхом у слухачів. Оригінальні опрацювання Богдана Івановича “Гуцулка Ксеня” та “Червоні маки” за композицією Ярослава Барнича користуються популярністю у репертуарі хорових колективів регіону і сьогодні.

Композиторський доробок Богдана Торби включає п'ять збірок: “Пісне моя...” (2009), “Пісні Підкарпаття” (2010), “Українські народні пісні” (2011), “З народної пісенної скарбниці” (2012), “Український звичай – окраса побуту” (2014). Усі вони побачили світ у дрогобицькому видавництві “Посвіт”. Здебільшого – це українські народні пісні у записах та опрацюванні Богдана Торби.

Зібране й опрацьоване Богданом Івановичем становить 82 пісні. Ось деякі з них:

– “Прийде ще час”, “Заграй ми, цигане, старий”, “А в моїм садочку”, “Ой виїду я на ту гору”, “Заплакала молода дівчина” (Пісне моя. – Дрогобич : Посвіт, 2009);

– “Ішов відважний гайовий”, “Мені ворожка ворожила”, “Що то за пташок, що за пташина”, “Як я садила айстри білі”, “Вже вечір вечоріє” (Пісні Підкарпаття. – Дрогобич : Посвіт, 2010);

– “Блукаюча пташка”, “Шумить дуб зелений”, “Карі очі, чорні брови”, “Рушив потяг в далеку дорогу”, “Там на горах” (Українські народні пісні. – Дрогобич : Посвіт, 2011);

– “Коло млина яворина”, “Прощався стрілець”, “Як ми тую копаницю сіяли”, “Дівчино, прощавай”, “Гиля, гиля, білі гуси” (З народної пісенної скарбниці. – Дрогобич : Посвіт, 2012);

– “Нащо би-м ся віддавала”, “Не плетіть ми вінку з барвінку”, “Червона, червона калина”, “Ой, верше мій, верше”, “Летів пташок понад воду” (Український звичай – окраса побуту. – Дрогобич : Посвіт, 2014).

Композитор пише й опрацьовує твори як для мішаних хорів, так і для однорідних: “Тиля, гиля, білі гуси”, “Чорноморець, мамуню, чорноморець” – для жіночого хору, “Маєш доньок три”, “Ой втратив я втратив” – для чоловічого хору, “Моя Україно”, “В’язанка на тему українських стрілецьких пісень” – для мішаного складу хору.

Усім вищезазначеним творам Богдана Торби притаманний гомофонно-гармонічний виклад хорових партитур, з елементами імітаційної та підголоскової поліфонії. Також композитор застосовує у хорових творах вокальну техніку мурмурандо та багатогранну темпову і динамічну палітру.

У збірці “Український звичай...” автор не тільки подає хорові твори, а й розповідає про народні традиції, завдяки яким продовжується духовне виховання молоді, адже вони – незбагненно велика культурно-етнічна та суспільно-історична цінність. При цьому вказує на значення хорового співу у здійсненні тої чи іншої обрядовості (весілля – свято родинне, весільний рушник та зрізання барвінку, вінчання молодих і забава).

Також автор зазначає: “Народний спів минулого не був багатоголосним, а поліфонія пізнішої народної пісні була, очевидно, саме своєрідним наслідуванням людьми тої поліфонії, яку вони чули в церкві. Та церква навряд чи могла розвинути спів у більшу форму, тому багатоголосся могло дійти до нас тільки із Заходу, де воно розвинулося значно раніше... Вже в першій половині XVI ст. в Україні розвивався багатоголосний спів” [8. с. 27]. Привабливі, багато ілюстровані музично-пізнавальні видання Богдана Торби неодмінно слугуватимуть хоровим колективам, а саме їхнім керівникам, вокальним ансамблям, студентам, а також аматорам виконавцям.

У 1994 р. Богдану Торбі було присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України”. Митець відзначений подякою від Всеукраїнського товариства “Бойківщина XXI століття”, а також його ім’я вписано у “Золотий фонд Бойківщини” за вагомий внесок у піднесення музичної культури міста Самбора та регіону.

Отже, творча діяльність Богдана Торби займає вагоме місце у розвитку культурно-мистецького життя м. Самбора та регіону кінця XX – початку XXI ст. Його диригентська, композиторська та педагогічна діяльність тісно переплетені та доповнювали одна одну, і це може послугувати добрим прикладом для майбутнього покоління культурно-мистецьких діячів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадяк Володимир. Наш владика / Володимир Бадяк. – Львів : Видавництво СКТ Надсяння, 2002. – 110 с.
2. Бурбан Михайло. Українські хори і диригенти: монографія / Михайло Бурбан. – Дрогобич : Просвіта, 2007. – 586 с.
3. Бурбан Михайло. На шляхах до професіоналізму / М. Бурбан // Молодь і ринок. – Дрогобич. – 2011. – № 11 (82). – С. 82–86.
4. Коваленко Л. Бенефіс / Л. Коваленко // Голос Самбірщини. – 1996. – Ч. 23 (68). – С. 5–6.
5. Машура Георгій. Самбір і Самбірщина. Заклади культури та їх діяльність / Георгій Машура, Дмитро Каднічанський, Анатолій Каднічанський, Осип Козар. – Дрогобич : Коло, 2005. – 287 с.
6. Олач Юлія. Творчий внесок сучасних діячів хорової культури м. Самбора / Ю. Олач // Молодь і ринок. – Дрогобич – 2013. – № 11 (106). – С. 179–183.
7. Рудавська-Вовк Любов. Антологія Бойківського краю / Л. Рудавська-Вовк. – Дрогобич : Коло, 2007. – 724 с.
8. Торба Богдан. Український звичай окраса побуту / Богдан Торба. – Дрогобич : Посвіт, 2014. – 63 с.

REFERENCES

1. Badyak, Volodymyr (2002), *Nash vладыka* [Our Bishop], Lviv, Vydavnytstvo SKT Nadsyannia. (in Ukrainian).
2. Burban, Mykhailo (2007), *Ukrainski khory i dyryhenty. Monohrafiia* [Ukrainian choirs and conductors. Monograph], Drohobych, Prosvita. (in Ukrainian).

3. Burban, Mykhailo (2011), *Na shliakhakh do profesionalizmu* [On the roads to professionalism], *Molod i rynok* [Youth and market], no. 11 (82), Drohobych, pp. 82–86. (in Ukrainian).
4. Kovalenko, L. (1996), *Benefis* [Benefit performance], *Holos Sambirshchyny* [Voice of Sambir district], part 23 (68), pp. 5–6. (in Ukrainian).
5. Mashura Heorhii, Kadnichanskyi Dmytro, Kadnichanskyi Anatolii and Kozar Osyp (2005), *Sambir i Sambirshchyna. Zaklady kultury ta yikh diialnist* [Sambir and Sambir district. Cultural institutions and their activities], Drohobych, Kolo. (in Ukrainian).
6. Olach, Yuliia (2013), *Tvorchy vnesok suchasnykh diiachiv khorovoi kultury m. Sambora* [The creative contribution of the contemporary choir cultural workers of Sambir], *Molod i rynok* [Youth and market], no. 11 (106), Drohobych, pp. 173–183. (in Ukrainian).
7. Rudavska-Vovk, Liubov (2007), *Antolohiia Boikivskoho kraiu* [The ontology of the Boyko region], Drohobych, Kolo. (in Ukrainian).
8. Torba, Bohdan. *Ukrainskyi zvychai – okrasa pobutu* [Ukrainian custom – decoration of life], Drohobych, Posvit. (in Ukrainian).

УДК 78.087.68:783(477.54) “312”

Юлія Воскобойнікова

**ПРОВІДНІ ЦЕРКОВНО-ХОРОВІ КОЛЕКТИВИ ХАРКОВА:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

У статті проаналізовано діяльність провідних сучасних церковних хорів Харкова, описано їх історію, визначено специфіку кожного колективу за різними критеріями, а саме: за кількісним, гендерним, віковим та професійним складом виконавців, рівнем та спеціалізацією їх професійної освіти. Охарактеризовано виконавську манеру розглянутих церковних хорів, окреслено обсяг репертуару, встановлено творчі зв'язки із сучасними церковними композиторами, зафіксовано творчі досягнення колективів на фестивалях та конкурсах.

Ключові слова: *духовна музика, церковний хор, регент, фестивалі духовних піснеспівів.*

Юлія Воскобойнікова

**ВЕДУЩИЕ ЦЕРКОВНО-ХОРОВЫЕ КОЛЛЕКТИВЫ ХАРЬКОВА:
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

В статье проанализировано деятельность ведущих современных церковных хоров Харькова, описано их историю, определено специфику каждого коллектива по различным критериям, а именно: по количественному, гендерному, возрастному и профессиональному составу исполнителей, уровню и специализации их профессионального образования. Охарактеризовано исполнительскую манеру рассмотренных церковных хоров, очерчено объём репертуара, установлено творческие связи с современными церковными композиторами, зафиксировано творческие достижения коллективов на фестивалях и конкурсах.

Ключевые слова: *духовная музыка, церковный хор, регент, фестивали духовных песнопений.*

Yuliya Voskoboinikova

**LEADING CHURCH CHOIRS OF KHARKIV:
CURRENT STATE AND PROSPECTS**

The basis of the article is the contemporary creativity of leading church choirs of Kharkiv. Since the last decades of the twentieth century, the active revival of church-singing traditions in the